

Henning Haslund: Zajagan.

Af Sven Hedin.

Ja, det är sant, jag minns den dagen som igår då en blond, blåögd och smärt ung man med lätta men ändå fasta steg styrde kurs rakt på mitt bord i Wagons Lits stora sal i Peking, stannade i giv akt och sade: „Mitt namn är Henning Haslund!“

Hela hans ansikte sken av leende och välbehag som om den dalande vintersolen, nej den fjärran österns sol hade låtit sina strålar falla över hans gestalt.

Det dröjde inte många minuter förrän vi kände varandra och innan han fått klart för sig vad det gällde, en långfärd till det mörkaste Asien, en karavanfärd genom Mongoliet och Gobi till Etsingol och genom den stora öknens västra vidder till den stora provinsen Sinkiang, som då i avskild ro drömde sina egna drömmar.

Och så bröto vi upp. Det tunga tåget skred genom öknen. Redan från första dagen märkte man att Haslund bland gräslandets mongoler kände sig som vore han hemma i sitt eget land och hos sitt eget folk. Han talade med mongolerna på deras eget språk, han åt deras mat *con amore* och iakttog deras sedvänjor och ceremonier utan att någonsin fela mot etikettens stränga föreskrifter. Man märkte att de höllo av honom och att deras hårda, väderbitna ansikten ljusnade då han nalkades deras kupiga filttält. Att äga en sådan medlem i en stor expedition är ovärderligt, — det underlättar förtroendet och umgänget med stäppens vandrande nomader.

Inom den evigt långa karavanen såg man honom ofta komma flygande som vinden på sin snabbfotade kamel förande budskap från kön till täten, eller framförande order om marschordning eller lägring.

Från vårt stora, präktiga läger vid Etsingol gjorde Haslund och jag en kanotfärd utför floden och ut på den grunda sjön Soghonor, en navigation som kunnat bli ödesdiger för oss i den friska blåsten och då varenda våg äntrade relingarna och lämnade sitt

bidrag till ett skeppsbrott. Där visade min styrman det sanna lugnet och förde vår farkost till stranden -- innan den börjat sjunka.

På vandringen genom västra Gobi till Sinkiang var Haslund karavanförare för den södra gruppen och skötte sina kameler mönstergillt och utan nämnvärda förluster. De tyskar som deltog i denna påfreslande karavanresa, kunde inte nog berömma hans rådighet och omsikt.

Vid framkomsten till Sinkiang blevo alla våra olika grupper mer eller mindre internerade och behandlade som fångar, men även i sådana belägenheter var Haslund rätta mannen att lugna gränssryttarna och övertyga dem att vi kommo i uteslutande fredliga avsikter.

Efter framkomsten till Urumtschi bröt han snart åter upp, nu i Folke Bergmans framstöt till nordöstra Tibet och utförde därvid ett stort antal mycket värdefulla antropologiska mätningar, dels på lopliks i låglandet, dels också på dedemongolerna vid Temirlik.

I början av december 1928 möttes vi åter i Urumtschi, där Haslund till min prövning framlade det originella och lovande förslaget till en resa han ensam skulle utföra och vars mål vore att besöka torguterna vid Karaschar och Balguntai i Juldusdalen, uppvakta deras furste och khan Sin Chin Gegen, som både var den högste inom ett folk och dessutom en „gegen“ eller „Levande Buddha“. Där skulle han studera deras musik, deras sånger och melodier och fonografiskt upptaga dem och föra dem hem, — deras folklore, sagor, sägner och legender. Och icke minst, han skulle uppbjuda hela sin diplomatiska skicklighet och sin åttaåriga vana att umgås med mongoler till att förvärva ett fullständigt tempeljurt, ett filtält utrustat med allt som hör till ett tempels rituella utrustning.

Jag fann denna plan storartad. Att förvärva ett dylikt tempeljurt, som fursten själv brukade medföra på sina resor, vore från etnografisk och religionshistorisk synpunkt av största värde och också av allmänt intresse.

Jag kände Sin Chin Gegen från Hami, där vi råka's några gånger i februari samma år. Och jag kände vida bättre en annan kyrkofurste, Tashi Lama (Panchen Lama), storpåven i Tashilunpo i Tibet. Vid hans sida hade jag en gång i Peking blivit fotograferad. Och fotografien hade jag medtagit i ett par exemplar i den förmodan att de någon gång i mongoliskt land kunde tjäna som ett „Sesam öppna dig“ för oss.

Beväpnad med denna bild och ett brev till Sin Chin Gegen bröt Haslund upp till torguterna och deras furste och vann sitt slag

med lysande framgång. Han blev vän och förtrogen med dem alla och kom detta högeligen märkvärdiga folk närmare än före honom någon europé. Han återvände därifrån med tempeljurtet som fursten skänkte till Sveriges konung, vilken i sin ordning deponerade det i riksmuseets etnografiska avdelning, där det alltjämt utgör en av dyrgriparna.

Och vad mera var, han hemförde en skatt av sånger och melodier, som förut voro okända i Europa och som ingen studerat mera ingående än han. I andra delen av sin bok „Zajagan“ skänker han både geografer och etnografer en mycket värdefull gåva i sina ingående och pittoreska skildringar av torguterna. Han fyller här en lucka i vår kunskap om det innersta Asien.

Prschevskij var den förste, som på sin berömda resa till Lopnor och Altai-tagh, 1876—77, reste genom torguternas land i Juldusdalen, men utan att där träffa några torguter. Han fann deras betesmarker saftiga, men inga hjordar betade det friska gräset och inga nomader syntes till. Med nomadens medfödda förmåga att hastigt förflytta sig i terrängen, hade torguterna av någon anledning, sannolikt till följd av kinesernas krig och Tso Tsung-tangs invasion i Jakub Beks rike, då detta folk förmodligen dragit tillbaka till sina dalar bland bergen.

Nu skänkes oss av Haslund en sammanfattande bild av torguternas historia, deras liv och underbara öden i förgångna tider så långt sägner och legender gå, alltifrån „Den gyllne strålkransade Khanen, Geril Dare Khan“ som enligt torguternas tro levde på Gautama Buddhas tid, till Ho Örlyk Khan, som 1630 utvandrade till Volgas stränder, där hans stam levde i 140 år, och vidare fram i tiden till Ajuk Khan, Tsar Peters samtida, och intill år 1771 då torguterna företogo sin ödesdigra vandring genom Asien tillbaka till Mittens rike.

Så rullar Haslund upp torguternas öden ända fram till vår tid. Han gör oss förtrogna med deras förflutna och vad deras liv i vår egen tid angår, så har ingen resande från västerlandet någonsin haft bättre tillfälle och varit bättre utrustad än han att tränga dem in på livet och att skänka sin samtid en klar och levande bild av detta ridderliga och tappra ryttarfolk.

Han berättar att deras antal nu uppgår till omkring 100,000 människor. Man räknar tretton stammar eller „pilar“ av torguter, av vilka en bor vid Etsingol, två i Altai och tio i Sinkiang. Av de senare bor en tredjedel vid Kara-schar.

Om man nu frågar sig vilken hemlig makt det är som just för Henning Haslund öppnat de eljes ganska hårt slutna dörrarna till

torguternas hjärtan, så tror jag att det varken var fotografier av storlaman eller några rekommendationsbrev, som åt honom „tände vänskapens pipa på gäs!frihetens matta“, utan att det var han själv som *vann* dem genom sin egen personlighet. Ty de *kände* med österlänningens skarpa psykologi att han älskade dem, att han ville dem väl och att han önskade vara deras vän. Det finna européer som icke *kunna* dölja sitt medvetande av andlig och kulturell överlägsenhet över naturfolken. Sådana européer ha ingen framgång bland torguterna. Haslund lät dem genast förstå att han var uppriktig och menade allvar då han behandlade dem som sina jämlingar.

Därför är hans skildring äkta och därför äger han förutsättningen att kunna skildra detta sympatiska folk mera ingående och mera sannt en någon annan före honom.

Och därför tillråder jag var och en som hyser intresse för jordens mest kontinentala nomadfolk och den som överhuvud taget är road av fullödiga människoskildringar att fördjupa sig i Henning Haslunds förträffliga och väl skrivna bok, *Zajagan!*

Stockholm den 15 September 1935.
